proLékaře.cz | 4.11.2026

Vzpomínka na prof. MUDr. Vladislava Krutu, DrSc.

dlouholetého přednostu Fyziologického ústavu MU Brno

V září letošního roku tomu bylo 40 let, kdy zemřel prof. MUDr Vladislav Kruta, DrSc. (27. června 1908 – 6. září 1979), jeden z nejvýznamnějších učitelů brněnské Masarykovy univerzity (MU), přední český fyziolog a historiograf, dlouholetý přednosta Fyziologického ústavu MU, tvůrce brněnské kardiologické-fyziologické školy.

Před necelými 10 lety jsme si připomněli 100 let od narození prof. Kruty, letos je to již 40 let, kdy skončila jeho životní pouť. V roce jeho úmrtí jsem právě nastoupil jako student do prvního ročníků medicíny, prof. Krutu tedy znám již jen z vyprávění svých učitelů. Pravděpodobně jeho posledním přímým žákem je doc. Šumbera, který se na přelomu 70. a 80. let 20. století začínal dostávat na vrchol své vědecké kariéry, kterou začal právě na Fyziologickém ústavu a dokončil na I. interní kardioangiologické klinice ve FN u sv. Anny v Brně.

Výjimečnost prof. Kruty spočívala v tom, že slučoval několik různých osudů, jejichž společným jmenovatelem bylo úsilí o poznání a prosazení pravdy vědecké, společenské i mravní. Prof. Kruta studoval v Praze a ve Francii, odkud si přivedl svou manželku. Část života srávil ve válečném exilu ve Velké Británii. Za 2. světové války bojoval za svobodu Československa v řadách RAF jako Flight Lieutenant 313, Czechoslovak Fighter Squadron. Působil jako lékař českých leteckých jednotek ve Francii a následně v Anglii.

Za války se Velké Británii zabýval výzkumem výživy a připravoval poválečnou potravinovou pomoc osvobozeným zemím. Po roce 1945 řídil zdravotnickou pomoc UNRRA v Československu a organizoval výstavbu naší první továrny na penicilin. Ta vznikla ve spolupráci s doc. Brumlíkem v Roztokách u Prahy.

Profesorem byl jmenován v květnu 1946 na LF UK v Hradci Králové. Vedl Fyziologický ústav v Hradci Králové a od roku 1951 v Brně. Dodnes se mluví o Krutově "brněnské fyziologické škole". Byl předním a vůdčím členem Československé fyziologické společnosti i Československé biologické společnosti.

Když se po válce vracel z Anglie domů, vezl si svůj veškerý majetek v šesti bednách. Ve dvou bylo oblečení a gramofon a ve zbytku jen knihy – odborné monografie, učebnice, ale i knihy o výtvarném umění, filozofii a etice nebo exilová politická literatura. Nechyběla ale ani česká beletrie a poezie nebo knihy historické.

Světově proslul jako vůbec nejlepší znalec života a díla Jana Evengelisty Purkyně a jistě je zajímavá shoda náhod, že MU nesla v době, kdy na ní působil, název Universita J. E. Purkyně. Jedou z myšlenek, kterou J. E. Purkyně vyslovil již v roce 1827, byl nesouhlas s přísným oddělováním patologie a fyziologie, i když se ve školách tyto dvě vědy vyučují odděleně. Stejný názor hlásal o 30 let později i Purkyňův žák C. Bernard, o dalších více než 100 let později se právě k tomuto odkazu přihlásil i prof. Kruta.

Fyziologie a historie byly jeho celoživotním zájmem, kterým se věnoval naplno. Podporoval své studenty, objevil světu prvního českého fyziologa Jiřího Prochásku. Byl členem mnoha vědeckých mezinárodních společností a organizátorem mnoha kongresů. Kupoval knihy po celém světě a jeho knihovna se rozrůstala po celý život. Vznikl tak vzácný soubor spisů, který vedle oborů lékařských zahrnuje hlavně dějiny lékařství, přírodních věd, fyziologii vědy a biografie významných postav světové vědy.

Díky svým bohatým zkušenostem a historickým znalostem byl zapřísáhlým odpůrcem normalizace v komunistickém Československu. Sám se stal brzy režimu nepohodlným a jeho tým spolupracovníků byl „rozprášen". V roce 1970 byl Kruta jako signatář petice 2000 slov z univerzity vypuzen i se svojí knihovnou. Ještě 8 let ji doplňoval a na sklonku života projevil přání, aby se knihovny po jeho smrti ujala univerzita. Tehdejší režim to ale neumožnil, a tak knihovna zůstala v jeho vile. Jeho syn, MUDr. Vladislav Kruta, s rodinou o otcově přání věděl a byl odhodlán ho jednou uskutečnit. To se mu splnilo až po roce 1989. Po mnoha peripetiích s reorganizací ústřední knihovny LF MU jsou všechny knihy utříděny, popsány a přichystány k vyhledávání podle autorů, názvů, oborů i dalších kritérií a označeny jako dar prof. Kruty Masarykově univerzitě.

Prof. Kruta napsal asi 130 původních vědeckých prací, které jsou převážně věnovány výzkumu srdeční činnosti. Již jeho habilitační práce O rytmické činnosti srdečního svalu (Sborník lékařský) z roku 1937 mu přinesla uznání nejen u nás, ale i ve světě a jeho poznatek o třífázové závislosti stahu na rytmu srdeční činnosti se někdy označuje jako Krutův fenomén.

Prof. Kruta vynikal jako učitel, který dovedl vyložit posluchačům i nejsložitější problémy přednášené látky. Zvlášť vynikají jeho učebnice nebo kapitoly ve fyziologických učebnicích. Sem patří i zmínka o dalším odvětví fyziologie, kde zanechal tvůrčí stopu, a to ve fyziologii tělesných cvičení. A v Úvodu do fysiologie tělesných cvičení (1954) správně zhodnotil přínos I. P. Pavlova, a to přes to, že recenze „odborníků" byly tvrdé a zdrcující.

Kruta byl skvělý učitel, který vedl své spolupracovníky k exaktnímu myšlení i etické odpovědnosti badatele. Pro každého měl radu a pomoc. Jeho didaktická koncepce byla úžasně pokroková a nebál se radikálních změn. Pohotově zařazoval do výuky nejnovější objevy, s neklamnou intuicí vycítěné jako základní. Studentům dovedl při zkouškách odpustit lecjaký detail, ale nepromíjel nepochopení principu smyslu a souvislosti funkcí. Snad to byl právě tento přístup, který jej přivedl k důrazu na srovnávací a fylogenetickou fyziologii.

Za svého života našel svůj druhý domov ve Francii, v Anglii strávil 6 let. Třikrát byl v Americe, dokonce i na Novém Zélandu. Měl přátele po celém světě, od Novosibirska po Los Angeles. Všude budil úctu a vážnost, všude brzy poznali nevšednost jeho osobnosti, mimořádný vědecký a obecný rozhled, lidskou moudrost a především sílu mravní autority.

Vladislav Kruta, český fyziolog, zůstane nevyvratitelně mezi velkými postavami naší vědy a kultury.

prof. MUDr. Jindřich Špinar, CSc., FESC
doc. MUDr. Josef Šumbera, CSc.